

УДК 343.9: 343.359.3

В. О. Корольов, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри спеціальних дисциплін
Національної академії Державної
прикордонної служби України

СУТНІСТЬ ТРАНСКОРДОННОЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ

Розглянуто сутність транскордонної організованої злочинної діяльності на державному кордоні України.

Ключові слова: державний кордон; транскордонна організована злочинність; транскордонна організована діяльність; транснаціональна організована злочинність.

The article deals with the subject matter of cross-border organized crime activity at the state border of Ukraine.

Key words: state border; cross-border organized crime; cross-border organized activity; transnational organized crime.

Постановка проблеми. Транскордонна організована злочинність – одна з головних правових та соціальних проблем безпеки нашої держави, яка підриває демократичні інститути, моральні та етичні цінності, справедливість, завдає шкоди сталому розвитку, принципу верховенства права.

Так, Г. П. Жаровська підкреслює, що процеси, які на початку ХХІ ст. відбуваються у світовій економіці, торгівлі, суспільно-політичному житті, є передумовою виникнення принципово нової ситуації у кримінальному світі, що відбивається, зокрема, у появі транснаціональної (транскордонної) організованої злочинності, яку можна зарахувати до новітніх феноменів, що формують сучасну картинку світу [1].

Транскордонна організована злочинна діяльність на державному кордоні – це суттєвий чинник посилення соціальної напруженості та дестабілізації суспільних відносин у прикордонних районах України за своїми масштабами й руйнівним впливом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Транскордонна організована злочинна діяльність на державному кордоні перебуває в центрі наукових досліджень багатьох учених. Зокрема, різні аспекти даної проблеми досліджували Г. П. Жаровська, М. Міняйло, С. Філіпов, Ш. Іштван, Т. В. Мельничук, Є. Д. Скулиш, В. О. Глушков та ін.

Мета статті – проаналізувати сутність транскордонної організованої злочинної діяльності на державному кордоні України.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з необхідності, розроблення ефективної системи запобігання транскордонній організованій злочинній діяльності на державному кордоні як соціально-правового явища потребує ґрунтовного дослідження сутності, поняття, особливостей, структури, а також причин та умов появи.

Нині організована злочинна діяльність у світі набуває транснаціонального характеру і є найскладнішим об'єктом для дослідження.

© В. О. Корольов, 2015

Організована злочинна діяльність стає транснаціональною (транскордонною), якщо вона:

- по-перше, пов'язана з незаконними операціями переміщення матеріальних засобів через державний кордон;
- по-друге, під час здійснення злочинної діяльності використовуються сприятлива ринкова кон'юнктура й відмінності у системах правосуддя різних держав, а також корупція та насильство.

Транскордонна організована злочинна діяльність – це не лише новий вид транснаціональної організованої злочинної діяльності, а особливе суспільно негативне й небезпечне явище, тісно пов'язане з тіньовою економікою та корупцією. Якщо організована злочинна діяльність – це високолатентне явище, то транскордонна організована злочинна діяльність має ще більш таємний характер.

Особливістю транскордонної злочинної діяльності на державному кордоні України є те, що єдиної моделі транснаціональної злочинної організації не існує. Вона різниться за формою, розмірами, сферою діяльності.

Транскордонна організована злочинна діяльність на державному кордоні України склалася об'єктивно на ґрунті серйозних соціально-економічних, політичних, ідеологічних, моральних, правових та інших проблем, що виникають у суспільстві.

Так, особливої гостроти проблема транскордонної організованої злочинної діяльності на державному кордоні України набуває тоді, коли:

- виявлено випадки зловживання службовим становищем серед прикордонників або інших осіб, на яких покладено виконання функцій держави;
- бракує ефективних методів запобігання цьому негативному явищу, низький рівень ефективності взаємодії з іншими органами та підрозділами, недосконале інформаційно-аналітичне забезпечення та процедури притягнення винних осіб до відповідальності, низький рівень довіри до влади з боку громадян.

Н. Міняйло визначає, що на національному рівні детермінантами транснаціональної (транскордонної) організованої злочинної діяльності є:

- *соціально-економічні* (масштабна бідність, безробіття, нерозвинутість ринкових економічних відносин у державі, механізму належного контролю над фінансовими, торговими та іншими економічними процесами в державі);
- *політичні* (втягнення у воєнні дії країни, політична нестабільність, яка призводить до економічної нестабільності, корумпованості органів державної влади, зрощення держави зі злочинними організаціями, неспроможності держави боротися й запобігати злочинній діяльності);
- *правові* (неефективність законодавчих механізмів функціонування правоохоронних та судових органів);
- *культурні* (нехтування нормами суспільної моралі та духовними цінностями).

При цьому одні з найбільш значущих для існування транснаціональної (транскордонної) організованої злочинної діяльності – це економічні та політичні умови [2].

Транскордонній організованій злочинній діяльності на державному кордоні України сприяють також глобальні соціально-економічні процеси у світі, такі як:

- глобалізація;
- міждержавна та міжрегіональна міграція;
- формування світового інформаційно-культурного простору.

С. Філіпов підкреслює, що “проблема будь-якої глобалізації насамперед означає інтенсивну криміналізацію тих сфер життєдіяльності суспільства, які передбачають

міждержавні та міжнаціональні контакти. Глобалізація організованої злочинності – це наслідок глобалізації всіх світових відносин як економічних, фінансових, так і технологічних [3, 59].

Суттєвим чинником розвитку транскордонної організованої злочинної діяльності на державному кордоні України є політична нестабільність у суспільстві.

Усвідомлення глобальної загрози, яку несе транснаціональна (транскордонна) організована злочинна діяльність, виникнення проблем, що пов'язані з необхідністю боротьби з нею, беруть свій початок з кінця ХХ ст., підкреслює Г. П. Жаровська. Відповідно, стислий термін існування як самого явища, так і його наукового осмислення, не дає можливості всебічно та глибоко його дослідити й усвідомити [1].

Науковцями-правниками зміст поняття транскордонної організованої злочинної діяльності визначається по-різному, а саме:

- через характеристику транснаціональних злочинних організацій;
- через ширше поняття транснаціональної (транскордонної) організованої злочинності;
- через вужче поняття “діяльність транснаціональних кримінальних корпорацій”;
- через транснаціональну (транскордонну) злочинність, що є підвидом загальної організованої злочинності;
- через змішування понять транснаціональна (транскордонна) організована злочинність і міжнародна злочинність.

Особливу увагу Г. П. Жаровська звертає на те, що на початку ХХІ ст. злочинність набуває транснаціонального (транскордонного) характеру, стає реальною загрозою для світового співтовариства як за своїми масштабами, так і за ступенем впливу на інші соціальні інститути, державу й суспільство, на окремо взятого індивіда [1].

Трактуювання транскордонної організованої злочинності світова спільнота визначила ще 1988 р. на міжнародному симпозиумі з організованої злочинності, в матеріалах якого дане поняття – транснаціональна (транскордонна) організована злочинність – це постійна участь групи людей або організації у злочинній діяльності, головною метою якої – отримувати прибуток всюди, незважаючи на наявність національних кордонів [4, 222].

Виходячи з даного визначення, науковці-правники виокремлюють чотири ознаки, які характеризують транснаціональну (транскордонну) організовану злочинність:

- наявність організації;
- постійна участь у злочинній діяльності;
- наявність чітко вираженої мети;
- досягнення цієї мети пов'язане з перетином національних кордонів.

Аналіз цих ознак чітко визначає, що саме розширення географії злочинної діяльності з виходом на національні кордони є ознакою транскордонної організованої злочинної діяльності.

Г. П. Жаровська визначає характерні особливості транснаціональної (транскордонної) організованої злочинності, які пов'язані з національними кордонами, а саме:

- інтернаціональність – до складу транснаціональної (транскордонної) організованої злочинної діяльності входять представники різних національностей;
- структурованість – транснаціональні (транскордонні) злочинні організації мають складну структуру взаємозв'язків;
- гнучкість – здатність транснаціональних (транскордонних) злочинних організацій до активної співпраці з іншими соціально-політичними інститутами;
- злочинна інноваційність – транснаціональні (транскордонні) злочинні організації використовують передові інформаційні техніко-технологічні інновації;

- швидкість та мобільність – транснаціональні (транскордонні) злочинні організації мобільні щодо переміщення в межах регіону, в якому реалізуються злочинні схеми;
- контроль – транснаціональні (транскордонні) злочинні організації намагаються здійснювати тотальний контроль над певною сферою кримінальної діяльності;
- адаптація – транснаціональні (транскордонні) злочинні організації швидко адаптуються до економічних, політичних, юридичних, митних умов, у яких вони діють;
- силові методи розв’язання проблем – транснаціональні (транскордонні) злочинні організації використовують силу, погрози, шантаж з метою розв’язання проблем [1].

Основними факторами існування транскордонної організованої злочинної діяльності на державному кордоні України є:

- по-перше, нові підходи до розвитку міждержавних та міжнародних відносин, розширення економічних і соціальних зв’язків, підвищення “прозорості” кордонів, розвиток міжнародної торгівлі, збільшення міжнародних перевезень, що створює комплекс можливостей для активної діяльності транскордонної (транснаціональної) організованої злочинної діяльності на національному кордоні;
- по-друге, міграція населення, утворення в різних державах етнічних діаспор, які мають власні традиції та власну ментальність, зокрема ментальність і традиції у злочинній сфері;
- по-третє, наявність розбіжностей у законодавстві різних держав;
- по-четверте, утворення глобальної логістичної інфраструктури, яка використовується для контрабандної (економічної, кримінальної) діяльності, торгівлі людьми, незаконної міграції.

Виходячи з аналізу характерних ознак та основних факторів існування транскордонної організованої злочинної діяльності на національних кордонах держав, Г. П. Жаровська пропонує таку дефініцію транснаціональної (транскордонної) організованої злочинності – це окремий корисливий вид злочинної діяльності у сфері економіки, фінансів, торгівлі, в інших сферах суспільного життя, спрямований за межі національних кордонів, що здійснюється транснаціональними злочинними організаціями, котрі відповідно структуровані й організовані на засадах дворівневої злочинної комунікації, використовують у своїй діяльності передові технології та інтелектуальну складову [1].

Необхідно розглянути ознаки транскордонної злочинної діяльності на державному кордоні України з метою детальнішого розкриття змісту поняття “транскордонна організована злочинна діяльність на державному кордоні”:

- транскордонна організована злочинна діяльність – явище негативне, що завдає шкоди суспільству загалом, а також конкретним його членам зокрема;
- транскордонна організована злочинна діяльність – це соціальне явище, наслідок причин і умов, що мають соціальний характер;
- транскордонна організована злочинна діяльність має кримінально-правову характеристику;
- транскордонна організована злочинна діяльність – власне явище. Як будь-яке явище, воно закономірне за причинно-наслідковою залежністю та зв’язком, за взаємодією з іншими соціальними явищами – економікою, політикою, ідеологією, психологією суспільства та соціальних спільнот, управлінням, правом тощо;
- транскордонна організована злочинна діяльність складається з конкретних злочинів, учинених на певній території державного кордону у відповідний період часу;
- транскордонна організована злочинна діяльність характеризується стійкістю.

Проблеми правоохоронної діяльності

Шаму Іштван звертає увагу на те, що з поглибленням процесів глобалізації пов'язано також наростання низки соціальних та інших проблем, які існували раніше, але в менших масштабах і ступені, без інтернаціоналізації. Нині ці проблеми посилились і перебувають у нових рамках та якості, ставши транскордонними, транснаціональними. Сюди насамперед належать:

- міжнародний тероризм;
- зростання організованої транскордонної злочинності;
- поширення наркотиків;
- комплекс питань імміграції (нелегальна, трудова та економічна, соціальна адаптація) тощо [3, 12].

Підбиваючи підсумки, з вищевикладеного зробимо висновок, що транскордонна організована злочинна діяльність є продуктом суспільства, пронизує різні його сфери і суспільні відносини. Водночас вона має специфічні характеристики й закономірності розвитку як відносно самостійне цілісне соціально-правове явище.

Транскордонна організована злочинна діяльність на державному кордоні України – це особливе соціально-правове, суспільно небезпечне, відносно стійке антагоністичне і складне явище, самодетермінується й охоплює сукупність конкретних злочинів, скоєних у певний період часу та на певній території державного кордону України, як чинник політичної та економічної нестабільності у суспільстві.

Сучасні національні кордони стали саме тим місцем, де злочинні елементи концентруються, щоб потім набрати транснаціонального масштабу.

Так, Т. В. Мельничук визначає види транскордонної організованої злочинної діяльності на державному кордоні, які проявляються:

- в організації каналів нелегального переміщення мігрантів;
- у транскордонній торгівлі людьми;
- у кримінальній контрабанді;
- в економічній контрабанді [5].

У процесі транскордонної злочинної діяльності на державному кордоні України використовуються: незаконне переміщення, незаконне ввезення, незаконне вивезення, незаконний транзит.

У процесі транскордонної злочинної діяльності застосовуються також: вербування, перевезення, передача, приховування, купівля-продаж, погрози, примушення, викрадення, шахрайство, обман, зловживання владою, уразливість становища.

Розглянемо види діяльності транскордонних злочинних угруповань на державному кордоні України, а саме:

Організація каналів незаконного переправлення мігрантів. Цей злочин може проявитися у таких формах:

- організація незаконного переміщення осіб через державний кордон України;
- керівництво незаконним переміщенням осіб через державний кордон України;
- сприяння незаконному переміщенню осіб через державний кордон України порадами, вказівками, наданням засобів або усуненням перешкод.

Транскордонна торгівля людьми. Цей злочин може проявитися у таких формах:

- незаконне переміщення осіб через державний кордон з метою трансплантації органів;

- незаконне переміщення жінок через державний кордон для подальшої експлуатації у сфері секс-індустрії;
- незаконне примусове вивезення дітей та інвалідів через державний кордон для залучення до жебрацтва.

Контрабанда економічна або кримінальна здійснюється переміщенням поза контролем або шляхом приховування від контролю.

Економічна контрабанда. Цей злочин може проявитись у таких формах:

- незаконне переміщення товарів і вантажів через державний кордон;
- незаконне переміщення валюти, кольорових, дорогоцінних та банківських металів;
- незаконне переміщення історичних і культурних цінностей;
- незаконне переміщення стратегічно важливих сировинних товарів;
- незаконне переміщення автомобілів через державний кордон.

Кримінальна контрабанда. Цей злочин може проявитися у таких формах:

- незаконне переміщення зброї, боєприпасів та вибухонебезпечних предметів через державний кордон;
- незаконне переміщення отруйних, сильнодійних, радіоактивних речовин;
- незаконне переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів через державний кордон.

Є. Д. Скулиш, В. О. Глушков визначають: "... транснаціональна організована злочинність є результатом діяльності організованої злочинності, її трансформації, виходом за межі території однієї держави, внаслідок чого та набула міжнародних, глобальних масштабів. По суті це один із вищих рівнів кримінальної еволюції, викоренити який практично неможливо, але цілком реально зменшити її негативний вплив на сучасну світову економіку та політику" [6, 190].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Як свідчать результати соціологічних та кримінологічних досліджень, транскордонна організована злочинна діяльність на державному кордоні стала однією з найактуальніших проблем сучасного світового суспільства. Населення часто відчуває беззахисність перед нею. І це відчуття інколи призводить навіть до таких невтішних висновків, що правоохоронні органи або безсилі перед злочинцями, або діють заодно з ними.

Однією з таких причин стало не завжди достатньо зважене, обгрунтоване, належним чином організоване запобігання транскордонній організованій злочинній діяльності з боку держави, що, як відомо, є однією з основних внутрішніх функцій будь-якої держави. Ефективність її здійснення багато в чому визначає ефективність функціонування державної влади взагалі.

Отже, визначальним завданням державної політики на сучасному етапі має стати максимальна концентрація зусиль усіх гілок влади та органів місцевого самоврядування на комплексному здійсненні радикальних економічних, правових, організаційних та силових заходів щодо рішучого обмеження всіх видів злочинних проявів, особливо на державному кордоні України.

Саме в цьому й має проявитися правова, у тому числі й зокрема – кримінально-правова політика держави у сфері запобігання транснаціональній організованій злочинній діяльності на державному кордоні України.

Виходячи з цього, сучасне управління кордонами має забезпечувати надійне запобігання проявам транскордонної організованої злочинної діяльності на державному кордоні та належне управління міграційними потоками через Україну.

Список використаних джерел:

1. Жаровська Г. П. Транснаціональна злочинність: джерела, ознаки, структура взаємозв'язків [Електронний ресурс] / Г. П. Жаровська // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2013. – Вип. 60. – Правознавство. – С. 111–117. – Режим доступу : <http://www.lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/660/19.pdf>
2. Міняйло Н. Умови та причини транснаціональної організованої злочинності [Електронний ресурс] / Н. Міняйло // Наук. вісник Чернівецького університету. – 2010. – Вип. 533. – Правознавство. – С. 120–124. – Режим доступу : <http://www.lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/533/22/pdf>
3. Інтегроване управління кордонами. Теорія і практика : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 21–22 травня 2013 р.) / ДПСУ, НАДПСУ ім. Б. Хмельницького. – Х. : Вид. НАДПСУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – 146 с.
4. A Paper for the First International Symposium on Organized Crime, St. Cloud, France. – May 1988. – International Documentation on Organised and Economic Crime. – USA, Lexington Books, 1988. – 726 p.
5. Мельничук Т. В. Транскордонна злочинність: сутність, види та деякі проблеми протидії в умовах євроінтеграції України [Електронний ресурс] / Т. В. Мельничук // Актуальні проблеми європейської інтеграції : зб. статей з питань європейської інтеграції ; за ред. Д. В. Ягупова. – Вип. 4. – Одеса : Фенікс, 2008. – С. 245–253. – Режим доступу : <http://www.criminology.onua.edu.ua/?p=49>
6. Скулиш Є. Д. Поняття транснаціональної організованої злочинності та її співвідношення з тероризмом / Є. Д. Скулиш, В. О. Глушков / Право і суспільство, 2012. – № 2. – С. 190–194.